

KRYSTIAN PACHUCKI-WŁOSEK ▶▶

Uniwersytet Jagielloński

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4527-5441>

Aktywizacja polityczno-ekonomiczna Rzeczypospolitej Polskiej w wybranych państwach Azji Środkowej jako odpowiedź na rozpoczęcie kolejnego etapu transformacji

**Political and economic activation of the Republic of Poland in selected
Central Asian countries as a response to the beginning of the next
stage of transformation**

Abstract

The main objective of the article is to present the political-economic relations between the Republic of Poland, the Republic of Kazakhstan and the Republic of Uzbekistan in 1991–2021. Fundamental research problems concern the issue of increasing partnership intensity. Their main research questions are as follows: Is there a correlation between the transformation and reform measures undertaken by the authorities of Kazakhstan and Uzbekistan and the growing interest in deepening relations by the Republic of Poland?; Has the announcement of further liberalisation measures in Kazakhstan and Uzbekistan influenced the intensification of cooperation in political and economic aspects?; How has the perception of Poland by political dissidents in Kazakhstan and Uzbekistan changed over three decades? The primary research tools used in the paper were source and quantitative analysis. Statistical data, official announcements of state institutions and press articles were used as the material for the source analysis. Sorting them out, then analyzing them, allowed drawing conclusions. The quantitative analysis was used

to assess the frequency of meetings of state leaders or parliamentary groups, changes in the volume of Polish exports and imports with the countries in question, and the increase in the number of Polish companies operating in the Kazakh and Uzbek markets.

Keywords: Poland, Kazakhstan, Uzbekistan, political cooperation, economic cooperation

Политическая и экономическая активизация Республики Польша в отдельных странах Центральной Азии как ответ на начало следующего этапа трансформации

Аннотация

Основная цель статьи – представить политико-экономические отношения между Республикой Польша и Республикой Казахстан и Республикой Узбекистан в 1991–2021 гг. Фундаментальные проблемы исследования касаются вопроса роста интенсивности партнерства: существует ли взаимосвязь между преобразованиями и реформами, проводимыми властями Казахстана и Узбекистана, и растущим интересом к углублению отношений со стороны Республики Польша?; повлияло ли объявление о дальнейших мерах по либерализации в Казахстане и Узбекистане на активизацию сотрудничества в политическом и экономическом аспектах?; как изменилось восприятие Польши политическими диссидентами в Казахстане и Узбекистане за три десятилетия? Основными инструментами, использованными в работе, были источниковедческий и количественный анализ. В качестве материала для анализа источников были использованы статистические данные, официальные сообщения государственных учреждений и пресса. Количественный анализ использовался для оценки частоты встреч государственных лидеров или парламентских групп, изменений в объеме польского экспорта и импорта с рассматриваемыми странами и увеличения количества польских компаний, работающих на рынках Казахстана и Узбекистана. Дедуктивные рассуждения, с другой стороны, позволили подтвердить гипотезу, содержащуюся в названии статьи.

Ключевые слова: Польша, Казахстан, Узбекистан, политическое сотрудничество, экономическое сотрудничество

Wstęp

W wyniku rozpadu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich (ZSRR) powstało piętnaście niepodległych państw (Marples, 2006, s. 322–323). Rzeczpospolita Polska (RP), która zrzuciła kuratelę Moskwy w 1989 roku, postanowiła wspierać nowe podmioty w budowaniu własnej państwowości, upatrując w tym szansy dla wzmocnienia swojej pozycji na arenie międzynarodowej przed przystąpieniem do Unii Europejskiej (UE) i Paktu Północnoatlantyckiego (NATO). Dyplomacja polska, chcąc pokazać przywiązanie do wartości hemisfery zachodniej, propagowała proces demokratyzacji, przestrzegania praw i wolności człowieka oraz budowy gospodarki wolnorynkowej (Madera, 2004, s. 136–137).

Współpraca rozwijała się szczególnie z republikami postradzieckimi zlokalizowanymi w Europie Środkowo-Wschodniej ze względu na bliskość geograficzną i podobne aspiracje. Przejawy takie były obserwowalne także w Kazachstanie i Uzbekistanie.

W 2022 roku upłynęło 30 lat od nawiązania stosunków dyplomatycznych przez Rzeczpospolitą Polską z Republiką Kazachstanu i Republiką Uzbekistanu. Trzy dekady naprzemiennego umacniania i osłabiania kooperacji zarówno w aspekcie ekonomicznym, jak i politycznym. Paraboliczność wynikała ze zmieniającego się podejścia decydentów politycznych w omawianych państwach do działań transformacyjno-reformatorskich.

Głównym celem artykułu jest zaprezentowanie relacji polityczno-ekonomicznych pomiędzy Rzeczpospolitą Polską a Republiką Kazachstanu i Republiką Uzbekistanu w latach 1991–2021. Problemy badawcze zostały sformułowane w postaci następujących pytań: Czy istnieje korelacja pomiędzy działaniami transformacyjno-reformatorskimi podejmowanymi przez władze Kazachstanu i Uzbekistanu a wzrostem zainteresowania pogłębianiem relacji przez Rzeczpospolitą Polską?; Czy reformy zaproponowane przez Nazarabajewa, Tokajewa i Mirzijojeva po 2016 roku zwiększyły liczbę interakcji politycznych i ekonomicznych?; Jak na przestrzeni trzech dekad zmieniło się postrzeganie Polski przez decydentów politycznych w Kazachstanie i w Uzbekistanie?

Wstępna analiza źródeł zastanych pozwoliła na postawienie następujących hipotez: aktywizacja ekonomiczno-polityczna Rzeczypospolitej Polskiej

w Kazachstanie i w Uzbekistanie następuje w okresach przeprowadzania liberalizacji; po 2016 roku nastąpił dynamiczny rozwój kontaktów politycznych i ekonomicznych na linii Warszawa-Taszkent; Warszawa-Astana (do 2019 roku, obecnie Nur-Sułtan); na przestrzeni trzech dekad Polska w percepcji elit politycznych Kazachstanu i Uzbekistanu ewoluowała z peryferyjnego gracza w długofalowego partnera. Zweryfikowanie hipotez stało się możliwe dzięki zastosowaniu analizy źródłowej i ilościowej. Za materiał przy analizie źródłowej posłużyły dane statystyczne, oficjalne komunikaty instytucji państwowych oraz artykuły prasowe. Ich uporządkowanie, następnie przeanalizowanie i porównanie, pozwoliło na wysunięcie wniosków. Analiza ilościowa znalazła zastosowanie w ocenie częstotliwości spotkań przywódców państw czy grup parlamentarnych, zmian wielkości polskiego eksportu i importu z omawianymi państwami oraz wzrostu liczby polskich firm działających na kazachskim i uzbeckim rynku. Rozumowanie dedukcyjne umożliwiło zweryfikowanie hipotezy zawartej w tytule artykułu.

Wspólne cele i zadania – relacje polityczno-ekonomiczne Polski z Kazachstanem i Uzbekistanem w latach 1991–2003

Pierwszorzędnym celem Polski, Kazachstanu i Uzbekistanu po 1989 i 1991 roku było wyjście z kryzysu ekonomicznego. Nie było to możliwe bez pomocy międzynarodowej. Uruchomienie wsparcia było uzależnione od zaakceptowania warunków zawartych w *konsensusie waszyngtońskim*. Do najważniejszych założeń tego dokumentu należą: utrzymanie dyscypliny finansowej, liberalizacja handlu, likwidacja barier dla inwestorów zagranicznych i prywatyzacja przedsiębiorstw państwowych (Soszyńska, 2013, s. 112–121).

Polska bez zastrzeżeń przyjęła narzucone rozwiązania, owocem czego stało się rozpoczęcie od 1 stycznia 1990 roku programu reform pod nazwą Planu Balcerowicza (Kaliński, 2009, s. 36–37). Uzbekistan i Kazachstan stanęły przed koniecznością zaakceptowania tych warunków w 1992 roku. Prezydent Kazachstanu Nursułtan Nazarbajew, dokładając wszelkich starań o jak najszybsze uruchomienie wsparcia z Zachodu, zlecił utworzenie planu prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych, który został rozłożony na trzy etapy, realizowane w latach 1991–1998 (Ермакович et al., 1996, s. 3–4). Prezydent Uzbekistanu Islam Karimow usiłował wyhamować proces

prywatyzacji, jednak ze względu na trudną sytuację finansową musiał pójść na ustępstwa. Rozwiązaniem kompromisowym stało się tworzenie spółek pomiędzy przedsiębiorstwami państwowymi i inwestorami zewnętrznymi z gwarancjami możliwości wykupu (Szukalski, 2014, s. 46–47).

Rzeczpospolita Polska w momencie rozpoczęcia prywatyzacji w Kazachstanie i w Uzbekistanie znajdowała się w fazie zaawansowanej transformacji, dysponując już pierwszymi doświadczeniami w odejściu od gospodarki nakazowo-rozdziałowej i przyciąganiu kapitału zagranicznego. Zamierzenie wykorzystania cudzych doświadczeń stało się motorem rozwinięcia dialogu na szczeblu głów państw. Prezydent Islam Karimow odbył dwie wizyty w Polsce – w roku 1995 i 2003, natomiast prezydent Nursułtan Nazarbajew przybył do Polski w 1997 i 2002 roku. Polski prezydent Aleksander Kwaśniewski udał się z rewizytą do Astany w 1999 roku, a do Taszkontu w 2002 roku (*Stosunki dwustronne; Wizyta oficjalna*, 2003).

Tematem przewodnim podczas wizyt były kwestie zwiększenia obrotów handlowych pomiędzy państwami i pomocy doradczej. Trudności finansowe Polski, Kazachstanu i Uzbekistanu stały się przeszkodą dla wzrostu wolumenu wymiany handlowej, dlatego podjęto działania, które zapewniłyby zlikwidowanie wszelkich barier ograniczających wzmocnienie współpracy w przyszłości. Pochylnono się nad zagadnieniem zlikwidowania barier ograniczających wielkość wymiany handlowej i możliwości wejścia polskiego kapitału na rynek kazachski i uzbecki. Kazachstan, chcąc jak najszybciej pobudzić handel z Polską, wprowadził preferencyjne taryfy. Następnie w 2002 roku podpisano umowę *O współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych*, która rozwiązywała problem podwójnego opodatkowania i wprowadzała zapis o wzajemnym uznaniu papierów przewozowych (*Umowa z dnia 24 maja 2002 r.*). Uzbecki model ekonomiczny nakierowany na ochronę krajowych producentów udaremniał przyjęcie takiego rozwiązania, dlatego powołano w 2000 roku Polsko-Uzbecką Komisję ds. Współpracy Gospodarczej (Naruniec et al., 2005, s. 126–128). Staraniem owej komisji w 2003 roku podpisano umowę *O współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych*, jednak nie zakładała ona jak w przypadku kazachskim poszerzonego dialogu, wymiany doświadczeń i uproszczenia formalności celnych (*Umowa z dnia 10 lipca 2003 r.*)

Pomoc doradcza ze strony Polski była szczególnie ważna dla prezydenta Kazachstanu, który był zainteresowany rozszerzeniem konsultacji między ministerstwami sprawiedliwości, ażeby uzyskać wsparcie przy przeobrażaniu kazachskiego ustawodawstwa, czyniąc je bardziej przyjaznym dla inwestorów zagranicznych. Polska i Kazachstan, jako państwa postkomunistyczne, musiały się zmierzyć z problemem uzależnienia krajowego sektora energetycznego od węgla, dlatego uzgodniono warunki przyszłościowej kooperacji w dziedzinie energetyki (Molo, 2015, s. 163–164). Uzbecki prezydent, wykazujący wstrzeźliwą postawę wobec zakrojonych działań transformacyjnych, traktował wizyty w Warszawie jako możliwość zweryfikowania rzeczywistych skutków, jakie niosą za sobą poszczególne decyzje przekształcające środowisko ekonomiczne i polityczne w państwie postkomunistycznym.

Pomimo zróżnicowania systemu politycznego Polski, Kazachstanu i Uzbekistanu, w omawianym okresie widoczne są zbieżności w aspekcie politycznym. Wszystkie te państwa dążyły do członkostwa w Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE). Warunkiem koniecznym było zniesienie kary śmierci. Polska, Kazachstan i Uzbekistan wprowadziły memorandum zakazujące stosowania kary śmierci. Polska jako pierwsza w 1997 roku, doprowadziła do znowelizowania kodeksu karnego, stając się niejako wzorem do naśladowania (Balicki, 2014, s. 20). Drugą cechą wspólną było wykazywanie gotowości do poszerzenia współpracy w kwestii bezpieczeństwa ze Stanami Zjednoczonymi. W 1994 roku trzy omawiane państwa stały się uczestnikami Partnerstwa dla Pokoju. Kazachstan nie podważając prymatu Traktatu taszkenckiego jako podstawowego traktatu tworzącego mechanizmy bezpieczeństwa regionalnego, liczył jedynie na dostęp do nowoczesnych szkoleń oferowanych przez NATO. Najbardziej zbliżone były cele Polski i Uzbekistanu, które upatrywały w porozumieniu szansę na poprawę swojego bezpieczeństwa i możliwość zdystansowania się względem Kremla. Zamiarem Polski było jako najszybsze uzyskanie członkostwa w NATO, co stało się w 1999 roku, natomiast nowa wizja bezpieczeństwa Uzbekistanu zakładała uzyskanie dostępu do szkoleń dla kadry oficerskiej i żołnierzy oraz zawiązanie kontraktów na dostawy amerykańskiego sprzętu wojskowego (Kuryłowicz, 2014, s. 118). W tymże roku Uzbekistan nie przedłużył członkostwa w Układzie Taszkenckim i przystąpił do organizacji GUUAM, zreszającej były republiki radzieckie wykazujące aspirację do integracji

z Zachodem (Król-Mazur, 2013, s. 294). Ostrożna postawa wobec Federacji Rosyjskiej wywołała nowe interakcje polityczne – w latach 1995–2002 podpisać porozumienia o partnerstwie pomiędzy ministerstwami spraw zagranicznych, władzami lokalnymi i regionalnymi (*Wizyta oficjalna*, 2003). Jednoczącym celem polityki zagranicznej obu państw było nagłaśnianie potencjalnego zagrożenia imperialną polityką Kremla, a współpraca pomiędzy samorządami miała pobudzić kontakty polityczne pomiędzy urzędnikami niższego szczebla. Przyjęte deklaracje mogły mieć przełomowe znaczenie w dialogu politycznym pomiędzy Polską i Uzbekistan, jednak nie zostały one wdrożone w życie.

W latach 1991–2003 Polska i omawiane państwa Azji Środkowej musiały mierzyć się z wieloma wspólnymi problemami, jednak ze względu na odmienną wizję polityczną i podejście do procesu liberalizacji, istniały przeszkody do poszerzenia dialogu politycznego. Szczególnie objawiało się to w sferze systemowej, niemniej podejmowane próby kontaktów politycznych, doprowadziły do stworzenia silnych podstaw do rozwoju relacji ekonomicznych w kolejnych latach.

Rozbieżności polityczne i odmienne wizje ekonomiczne – relacje Polski z Kazachstanem i Uzbekistanem w okresie prosperity gospodarczej (2000–2014)

Zyski ze sprzedaży surowców energetycznych po 2000 roku otworzyły prezydentom perspektywę zbudowania *państwowego kapitalizmu*, opartego na utrzymaniu przewodniej roli państwowych środków produkcji w gospodarce oraz ochrony ich pozycji na rynku krajowym. Działo się to w czasie, gdy w Polsce utrwaliły się podstawy gospodarki wolnorynkowej, w której główną dźwignią napędową stały się małe i średnie firmy. Obranie takiego modelu polityki ekonomicznej przez Nazarbajewa i Karimowa stało się przesłanką do spowolnienia wejścia polskich firm na rynek kazachski i uzbecki, dlatego relacje ekonomiczne rozwijały się głównie pomiędzy dużymi przedsiębiorstwami.

Wzrost zainteresowania kazachskim sektorem energetycznym powiązany był z unijnymi planami budowy gazociągu *Nabucco* (Turowski, 2012, s. 141, 162). Polska jako kraj dążący do uniezależnienia się energetycznego od Rosji

włączyła się w działalność na rzecz jego realizacji. Rząd polski liczył, że ropę będzie można transportować z Turcji statkami do portu w Odessie, a następnie planowanym ropociągami Odessa-Brody-Płock-Gdańsk (Wieloński, Machowski, 2008, s. 87). Porażka unijnego projektu w 2013 roku przyczyniła się do spadku zainteresowania kazachską ropą. Niepowodzenia w ramach polityki unijnej udało się nadrobić dzięki równoległym działaniom powołanej w 2006 roku Polsko-Kazachstańskiej Grupy Parlamentarnej oraz Polsko-Kazachstańskiej Izby Handlowo-Przemysłowej założonej w 2008 roku, które stały się narzędziem do pobudzania wzrostu aktywności polskich przedsiębiorców na rynku kazachskim (Польско-Казахстанская, 2018). Uzbekistan od 2003 roku odsuwając zagadnienie dalszej liberalizacji przepisów odnośnie swobodnego prowadzenia działalności gospodarczej, nie pobudzał zainteresowania tym rynkiem wśród polskich przedsiębiorców. Krwawe stłumienie protestów w Andżanie i nałożenie sankcji przez UE zamroziło skutecznie związki handlowe do 2009 roku¹. Co prawda po 2009 roku Polska próbowała pobudzić rozwój obustronnych relacji poprzez poszerzenie kontaktów za pośrednictwem Izby Handlowo-Przemysłowej Uzbekistanu, jednak nie wpłynęło to na ich ożywienie (*В Ташкенте пройдет*, 2012).

Akcesja Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku Polska umocniła przywiązanie do wartości demokratycznych i wolnorynkowych. W tym czasie w Kazachstanie i w Uzbekistanie prezydenci przeprowadzali proces konsolidacji władzy, ograniczając działalność opozycyjnych partii politycznych i organizacji pozarządowych. Zamiar przyjęcia przez polską dyplomację roli propagatora zmian demokratycznych na przełożył się na skupienie się na republikach postradzieckich zlokalizowanych w Europie Wschodniej i na Kaukazie Południowym, które zostały objęte programem Partnerstwa Wschodniego realizowanym w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa (Świeżak, 2009, s. 120–121; Szwarz, 2012, s. 162–163).

¹ Wydarzenia andżańskie – protesty w mieście Andżan we wschodnim Uzbekistanie, które miały miejsce 13 maja 2005 roku. Przyczyną było skazanie biznesmenów, którzy w swoich działaniach biznesowych stawiali na poprawę warunków życia zatrudnianych pracowników. Tym samym stali się zagrożeniem dla niewydolnego reżimu. Obywatele po ogłoszeniu wyroku zorganizowali manifestację poparcia, która została rozprzeczona przy użyciu broni palnej. Według oficjalnych danych zginęło 179 osób. Nieoficjalne dane mówią o ponad 1000 zabitych.

Drugim dysonansem było podejście do *kolorowych rewolucji*. Rządy w Astanie i Taszkencie postrzegały wydarzenia w Gruzji, na Ukrainie i w Kirgistanie jako próbę obalenia urzędujących prezydentów inspirowane przez Zachód, natomiast rząd w Warszawie odbierał to jako wolę społeczeństwa gruzińskiego, ukraińskiego i kirgiskiego do przeprowadzenia zmian. Rozbieżności były także widoczne w ocenie poczynań Rosji. Polska w interwencji rosyjskiej w Gruzji w 2009 roku dostrzegła zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego, natomiast Kazachstan ze względu na wspólne uczestnictwo w Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym wstrzymał się od krytyki. Podobnie Uzbekistan, który w latach 2006–2012 ponownie stał się członkiem OUBZ. Porzucając propagowane wraz z Warszawą stanowisko w latach 90. (Никитина, 2009, s. 49).

Impas polityczny i powolny rozwój relacji gospodarczych w omawianym okresie wynikał z oddalenia się Kazachstanu i Uzbekistanu z drogi obranej w latach dziewięćdziesiątych. Momentem zwrotnym zmieniającym postrzeganie wydarzeń na obszarze dawnego ZSRR przez prezydentów Kazachstanu i Uzbekistanu i zbliżającym je do wizji polskiej, stały się wydarzenia na Ukrainie.

Drugi etap transformacji – ożywienie relacji Polski z Kazachstanem i Uzbekistanem w latach 2014–2021

Federacja Rosyjska po zajęciu Krymu rozpoczęła konfrontację ze światem zachodnim, podczas gdy Taszkent i Astana opierają swoją politykę zagraniczną na przyjaznych relacjach z państwami hemisfery zachodniej. Rosja, sięgając po rozwiązania siłowe, udowodniła dążenia w kierunku ograniczania suwerenności państw *bliskiej zagranicy* w kwestii prowadzenia własnej polityki zagranicznej (Поляковская, 2021).

Implementowanie kryzysu z Federacji Rosyjskiej uświadomiło liderom Kazachstanu i Uzbekistanu słabość gospodarki rosyjskiej i nieuchronność przeprowadzenia częściowej dywersyfikacji partnerów handlowych. Władze Kazachstanu i Uzbekistanu chciały to osiągnąć poprzez rozbudowę korelacji z mniejszymi podmiotami europejskimi wykazującymi się niezaburzonymi tendencjami rozwojowymi. Do tej kategorii należały państwa Europy Środkowo-Wschodniej, które po 1989 roku przeprowadziły skuteczny proces

transformacyjny. Skupienie zainteresowania na Polsce wynikało z faktu, że polska gospodarka po 1989 roku stała się najszybciej rozwijającą się w Europie pod względem wielkości przyrostu PKB oraz jako najsilniejsza w regionie miała największe możliwości zwiększenia swojej obecności na rynku kazachskim i uzbeckim (Krupa, 2017). Dodatkowo, wybór państwa postkomunistycznego był podyktowany większą wyrozumiałością wobec powolnego procesu przemian ze względu na pamięć o własnej skomplikowanej drodze ku gospodarce wolnorynkowej.

Relacje polityczne

Początkowo współpraca polityczna pomiędzy Polską i Kazachstanem była rozwijana jedynie na arenie międzynarodowej. Wpłynęła na to zazębiająca się kadencja Warszawy i Astany jako niestałego członka Rady Bezpieczeństwa ONZ. Kazachstan miał być niestałym członkiem w latach 2017–2018, natomiast Polska w latach 2018–2019 (*Kazakhstan in*, 2020; Tarnogórski, 2017). Jeszcze przed objęciem funkcji przez Kazachstan rozpoczęto konsultacje na temat możliwości wzajemnego wspierania się przy realizacji własnych celów na arenie międzynarodowej. Do Astany z wizytą przybył Marszałek Senatu, który w imieniu rządu polskiego zadeklarował gotowość do wspierania działań prezydenta Nazarbijewa zarówno na arenie międzynarodowej, jak i wewnątrz państwa (*Współpraca pomiędzy*). Zbiegło się to w czasie z rozpoczętą reformą konstytucyjną, zakładającą zwiększenie uprawnień parlamentu i rządu, przy zachowaniu roli prezydenta jako głównego kreatora polityki wewnętrznej i zewnętrznej. Przyjęte rozwiązania określono mianem przejściowych do momentu wprowadzenia systemu parlamentarno-gabinetowego (Nazarbijew, 2018, s. 254–255). Wyrażenie przez trzecią osobę w państwie poparcia dla kazachstańskich reform – ostatnia wizyta marszałka Senatu w Kazachstanie miała miejsce w styczniu 2006 roku – było jasnym sygnałem chęci umocnienia kontaktów politycznych.

Konsekwencją tego stało się przeniesienie dialogu politycznego na poziom głów państw. W sierpniu 2016 roku do Warszawy przybył Nursułtan Nazarbijew, natomiast polski prezydent udał się z rewizytą we wrześniu 2017 roku. W przeciwieństwie do poprzednich wizyt szerokiej dyskusji podlegały kwestie polityczne, m.in. sytuację bezpieczeństwa na obszarze postradzieckim.

Prezydent Kazachstanu wyraził zaniepokojenie wydarzeniami na Ukrainie, jednak ze względu na przyjazne stosunki kazachsko-rosyjskie liderzy powstrzymali się od bezpośredniej krytyki Federacji Rosyjskiej (*Prezydent Kazachstanu*, 2016). Jednym z partykularnych celów polskiego członkostwa w Radzie Bezpieczeństwa ONZ było zwrócenie uwagi na rosnące zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej dla bezpieczeństwa państw obszaru postradzieckiego i Europy Środkowo-Wschodniej. Polska, dostrzegając zaniepokojenie Nazarabajewa działaniami Kremla, liczyła na kazachskie wsparcie na agendzie ONZ (*Prezydent: Pobudzenie*, 2017). Stąd głównym tematem politycznym podczas wizyty polskiego prezydenta w Astanie było ustalenie współdziałania w ramach Rady Bezpieczeństwa ONZ. Obie wizyty stały się punktem przełomowym, gdyż po dekadzie przywrócono dialog na najwyższym szczeblu państwowym – ostatnie spotkanie prezydentów miało miejsce w 2007 roku.

Punktem zwrotnym w stosunkach politycznych z Uzbekistanem stała się śmierć pierwszego prezydenta Islama Karimowa w 2016 roku. Jego następcą – Szawkat Mirzijojew – w przeciwieństwie do poprzednika wyraził gotowość do przeprowadzenia szerokich zmian. W 2017 roku ogłosił pierwszy pakiet reform na cztery lata, którego jednym z postulatów było rozbudowanie polityki wielowektorowej. Podniesione zagadnienie nosiło znamiona chęci poszerzenia niezależności od Rosji. Idealnym wzorem do naśladowania stała się Polska, która w latach 90. wykorzystywała słabość militarną i polityczną Rosji, aby stać się członkiem NATO i UE, zapewniając sobie tymi krokami silne podstawy niezależności. Taszkent nie był zainteresowany tak szeroko idącymi posunięciami, jednak spotkało się to z pozytywnym odbiorem Polski upatrującej w tym szansy na zbudowanie trwałych relacji politycznych, które nie istniały od upadku Związku Radzieckiego.

Pierwsze spotkanie po latach impasu miało charakter kurtuazyjny. W czerwcu 2017 roku do Uzbekistanu przyleciała delegacja ds. Polonii. Nie wiązano z tą wizytą żadnych nadziei (*Узбекистан и Польша*, 2017). Ku zaskoczeniu podjęto kluczową decyzję o wdrożeniu w życie postanowień z 2015 roku, dotyczących powołania Polsko-Uzbekistańskiej Grupy Parlamentarnej (*Узбекистан и Польша создадут*, 2015).

Lata 2018–2019 odznaczały się poszerzaniem współpracy głównie z Kazachstanem. Zorganizowana przez Kazachstan w 2018 roku konferencja w ramach ONZ, dotycząca ograniczenia i nieprolifracji broni masowego

rażenia, umożliwiła znalezienie kolejnej płaszczyzny porozumienia, tzn. propagowania powstawania kolejnych stref bezatomowych. Polska już w latach 50. przedstawiła taki projekt pod nazwą Planu Rapackiego, który zakładał objęcie nim terytorium Polski, Czechosłowacji, NRD i RFN-u (Skowroński 1960, s. 87). Kazachstan natomiast dobrowolnie zrzekł się arsenału jądrowego po upadku ZSRR, propagując utworzenie takiej strefy w Azji Środkowej (*3a mup*, 2019). Znaczenie tego tematu dla obu państw podkreśla fakt, że po oficjalnej części konferencji nastąpiło spotkanie prezydentów, podczas którego dalej omawiano kwestie zagrożenia dla bezpieczeństwa, wynikające z posiadania i proliferacji broni masowego rażenia (*Współpraca pomiędzy*).

Eskalacja dialogu politycznego znalazła swoje oddziaływanie na inne dziedziny m.in. turystykę i współpracę kulturalno-naukową. W 2017 roku Kazachstan wprowadził 30-dniowy ruch bezwizowy dla Polaków. W odpowiedzi na to Polskie Linie Lotnicze LOT uruchomiły stałe połączenie Warszawa-Astana. Doprowadziło to do wzrostu popularności Kazachstanu wśród polskich turystów. Organizowanie Dni Kultury Polskiej w Kazachstanie oraz Dni Kultury Kazachskiej w Polsce wpłynęło na wzrost zainteresowania młodzieży kazachskiej podjęciem studiów w Polsce, a także woli osiedlania się w RP (*Ambasador Kazachstanu*, 2018).

Zagrożeniem dla rozwoju współpracy politycznej mogło stać się niespodziewane ustąpienie Nazarbajewa ze stanowiska w marcu 2019 roku (*Kazakh leader*, 2019). Zmiana lidera z punktu widzenia Polski okazała się bardzo korzystna. Nowy przywódca Kasym Tokajew nie tylko zapowiedział utrzymanie kursu poprzednika, ale zadeklarował zamiar poszerzenia katalogu reform. Przejawem utrzymania dotychczasowego kursu stało się okazanie pełnego poparcia dla treści wystąpienia polskiego prezydenta, przygotowanego na 74. sesję Zgromadzenia Ogólnego ONZ podczas dwóch spotkań ministrów spraw zagranicznych w 2019 roku (*Współpraca pomiędzy*). Postulaty mówiące o konieczności polepszenia ochrony zdrowia, środowiska naturalnego czy podniesienia jakości życia we wszystkich państwach, zyskały one uznanie ze strony samego Tokajewa, gdyż w całości odzwierciedlały prezentowany przez niego program reform. Partykularne było zwrócenie uwagi na kwestię bezpieczeństwa na obszarze postradzieckim, ze szczególnym naciskiem na Gruzję i Ukrainę. Kazachstan odebrał to jako próbę obrony całego obszaru postradzieckiego, dlatego wyraził pełne poparcie (*74. sesja Zgromadzenia*

Ogólnego, 2019). Duże podobieństwo propagowanych działań doprowadziło do spotkania prezydentów po oficjalnych obradach. Było to trzecie spotkanie na szczelbu prezydenckim w ciągu czterech lat (2016–2019) i pierwsze z Tokajewem, podczas gdy w latach 1991–2015 miały miejsce zaledwie cztery. Pokazuje to wysoki stopień zintensyfikowania kontaktów na najwyższych szczeblach państwowych.

Okres pandemiczny w przypadku kontaktów z Kazachstanem nie wpłynął na ograniczenie dialogu. Skupiono się na rozwijaniu rozmów w ramach Polsko-Kazachstańskiej Grupy Parlamentarnej, gdzie trwała wymiana doświadczeń na temat wdrażania reform. Chcąc podnieść poziom debaty po okresie lockdownów, 8 listopada 2021 roku do Kazachstanu z wizytą przybył Marszałek Senatu (*Нурлан Нигматулин*, 2021). Zaprezentowanie podczas spotkania przez stronę kazachską intencji zacieśnienia relacji między Senatami obu państw i udzielania informacji na temat wprowadzanych zmian legislacyjnych nastawionych na realizację reform Tokajewa. Świadczy to o wzroście zaufania do polskiego partnera. Jednocześnie z wizytą trzeciej osoby w państwie, odbyła się rozmowa telefoniczna pomiędzy na temat rozszerzenia kooperacji w odpowiedzi na przejęcie przez Polskę przewodnictwa w OBWE w 2022 roku, podczas której Kazachowie wyrazili gotowość do współdziałania (*Токаев провел*, 2021).

Władze uzbeckie wychodząc z założenia, że najpierw należy zająć się sprawami związanymi z ekonomią, wykazywały niską inicjatywę w prowadzeniu rozmów o charakterze politycznym. Dopiero pandemia COVID-19 uświadomiła Uzbekom korzyści płynące z posiadania takiego partnera politycznego jak Polska, która jako jedno z nielicznych państw członkowskich Unii Europejskiej wykazuje większe zrozumienie dla powolnego tempa transformacji Uzbekistanu. Wynika to z własnych doświadczeń w przeprowadzaniu przemian ustrojowych po upadku komunizmu.

Taszkent dostrzegając perspektywiczność Polski jako państwa mogącego poprawić wizerunek Uzbekistanu na arenie europejskiej, rozpoczął politykę zbliżenia. Lata 2020–2021 stały się okresem intensywnych spotkań polityków. W marcu 2020 roku Polskę odwiedził wiceminister spraw zagranicznych Uzbekistanu, który spotkał się z wicemarszałkiem Sejmu. Naczelnym tematem było zintensyfikowanie współpracy międzyparlamentarnej oraz rozbudowa kontaktów pomiędzy organami ustawodawczymi (*Встреча с вице*,

2021). Deklaracja wiceministra spraw zagranicznych Uzbekistanu została potwierdzona przez ambasadora Uzbekistanu podczas majowego spotkania w 2020 roku z posłami polskiego parlamentu (*В Польше состоялась*, 2020). Kurs ten nie uległ zmianie w 2021 roku, czego potwierdzeniem było czerwcowe spotkanie Międzyparlamentarnej Grupy Przyjaźni Uzbekistan-Polska, podczas której poinformowano stronę polską o stanie transformacji w sferze społecznej i legislacyjnej, jak i poruszono zagadnienie wymiany doświadczeń w zakresie stanowienia prawa (*Узбекистан – Польша*, 2021). Nowością w stosunkach polsko-uzbeckich było zwrócenie uwagi na możliwość wspierania się w ramach organizacji międzynarodowych. Tym samym strona uzbecka potwierdziła pomysł, aby Polska stała się propagatorem ich programu reformatorskiego na arenie europejskiej.

Polscy politycy zaangażowani są w działalność Unii Europejskiej w Uzbekistanie jako unijni konsultanci ds. reform. Przykładem jest tutaj były prezydent Polski Aleksander Kwaśniewski, który w marcu 2021 roku odwiedził Uzbekistan i spotkał się osobiście z prezydentem Mirzijojewem. (*Бывший президент*, 2021). Partykularnym zadaniem ekspertów unijnych jest promowanie reform, udzielanie wsparcia doradczego i poprawianie wizerunku Uzbekistanu w Europie.

Problemem w relacjach politycznych pozostaje fakt, że są one jedynie następstwem chęci zwiększania wpływów ekonomicznych. Dodatkowo, nadal brakuje dialogu na najwyższym szczeblu. - od 2003 roku prezydenci Polski i Uzbekistanu nie odbyli oficjalnych rozmów.

Wycofanie się wojsk amerykańskich z Afganistanu w 2021 roku doprowadziło do wzmocnienia pozycji Kremla w regionie. Uzbekistan musiał się mierzyć z coraz większymi naciskami ze strony Rosji wobec poszerzania współpracy polityczno-militarnej. Osłabienie USA przełożyło się na osłabienie pozycji państw członkowskich UE, w tym także Polski, która posiada napięte stosunki z Kremlem.

Wydarzeniem, które mogło zaszkodzić rozwojowi kooperacji polsko-kazachstańskiej w aspekcie politycznym, stały się protesty ze stycznia 2022 roku. Prezydent Kasym Tokajew, nie mogąc zaprowadzić porządku przy wykorzystaniu sił wewnętrznych, poprosił o pomoc Organizację Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym, w której rolę przewodnią odgrywa Rosja (Dyner, 2022). Skutkiem takiego działania stało się pogłębianie zależności

od Kremla, co znajduje przełożenie na ograniczenie rozbudowy dialogu politycznego z państwami UE, w tym z Polską. Stanowisko polskiego rządu ws. protestów zawierało jedynie zaniepokojenie wkroczeniem Rosjan, jednak działania w ramach UE mogły zaszkodzić rozwojowi relacji. Przykładem było szerokie zaangażowanie się polskich europarlamentarzystów w tworzenie rezolucji Parlamentu Europejskiego w sprawie sytuacji w Kazachstanie (*Rezolucja parlamentu*, 2022). W rezolucji tej społeczność europejska jasno opowiedziała się po stronie protestujących, co może nieść poważne trudności dla rozwoju dalszych relacji politycznych. List w imieniu wszystkich ugrupowań podpisało 77 europarlamentarzystów. Najwięcej, bo aż 11, pochodziło z Polski, co mogło mieć negatywne przełożenie na poszerzanie relacji w kolejnych latach. Zapowiedź o nieporzuceniu przez Tokajewa dotychczasowego kierunku reformatorskiego pozwoliła na uniknięcie perturbacji w relacjach bilateralnych.

Współpraca ekonomiczna

Oslabienie Rosji, która stanowi jednego z kluczowych partnerów handlowych obu państw, stało się szansą dla pobudzenia wzajemnych relacji ekonomicznych. W przypadku Kazachstanu od 2016 roku widoczne były próby intensyfikacji kontaktów, natomiast z Uzbekistanem od 2017 roku, co pokazuje poniższa tabela.

Tabela 1. Wymiana handlowa z Kazachstanem i Uzbekistanem w latach 2014–2021 (mld USD)

Kazachstan			Uzbekistan		
Rok	Eksport	Import	Rok	Eksport	Import
2014	0,570	1,718	2014	0,136	0,030
2015	0,401	0,948	2015	0,110	0,029
2016	0,325	0,538	2016	0,087	0,034
2017	0,476	0,921	2017	0,078	0,052
2018	0,521	1,826	2018	0,187	0,054
2019	0,597	1,461	2019	0,180	0,053
2020	0,951	1,112	2020	0,168	0,072
2021*	0,785	0,942	2021**	0,134	0,075

* Dane za okres styczeń–listopad 2021; ** Dane za okres styczeń–wrzesień 2021.

Źródło: Dane zaczerpnięte z Roczników Statystycznych Handlu Zagranicznego opublikowanych przez Główny Urząd Statystyczny za lata 2016–2020.

Niebagatelny problemem w relacjach handlowych Polski z Kazachstanem i Uzbekistanem jest utrzymanie trendu wzrostowego. W latach 2016–2020 następował systematyczny przyrost wartości polskiego eksportu do Kazachstanu. Dane za okres styczeń-listopad 2021 roku pokazują spadek. Przyjmując nawet, że eksport za grudzień wynosił tyle, ile średnia za 11 miesięcy, tzn. 71.36 mln USD, to całociowy rezultat wyniósł 856 mln USD – był o 10% niższy niż w roku 2020. Pandemia zaszkoziła wielkość importu z Kazachstanu, który w latach 2016–2018 odnotował spektakularny wzrost (+240%), aby odnotować spadek o 300 mln USD rocznie w latach 2019–2020. Opierając się na danych za okres styczeń-listopad 2021 i dodając średnią za jeden miesiąc – 85.6 mln USD, można wywnioskować, że import z Kazachstanu za rok 2021 przekroczył wartość 1 mld USD – 1,027 mld USD, odnotowując spadek o 7,6% wobec poprzedniego roku rozliczeniowego (*Stosunki gospodarcze*, 2022). Na wahanie wielkości importu wpływ ma jego struktura. Ponad 80% stanowi ropa naftowa, której wartość na giełdach światowych uległa obniżeniu podczas pandemii, stąd tak duży spadek wartości importu w 2020 roku. W 2021 roku nastąpił powolny wzrost ceny, jednak wartość importu nie wzrosła, co sugeruje, że strona polska ograniczyła import kazachskiej ropy.

Spadek wolumenu handlu zagranicznego Polski z Kazachstanem w latach 2020–2021 wynika z trudności globalnych związanych z pandemią COVID-19. Władze obu państw starają się przełamać impas, m.in. poprzez zintensyfikowane prace w ramach Polsko-Kazachstańskiej Grupy Roboczej ds. Transportu. Prace te wymagają poszerzania relacji z państwami tranzytowymi, co nie idzie w parze z rozbudową relacji obustronnych.

W przypadku Uzbekistanu mamy do czynienia z odmiennymi tendencjami, tzn. istnieje większy problem z utrzymaniem wzrostu eksportu niż importu. Eksport do Uzbekistanu odnotował wzrost jedynie w 2018 roku, osiągając wartość 187 mln USD – +138% względem roku poprzedniego. Sukces ten wynikał z uruchomienia w 2018 roku w Taszkencie Polskiej Agencji Inwestycji i Handlu oraz Polsko-Uzbeckiej Izby Handlowo-Przemysłowej w Warszawie (*В Ташкенте появится*, 2018). Następnie w latach 2019–2020 wspomniany wskaźnik spadał.

Oficjalne statystyki opublikowane przez stronę polską obejmują jedynie dziewięć miesięcy roku 2021. Według nich, w tym okresie eksport wzrósł

o 33,2% względem analogicznego okresu w 2020 roku. Jeżeli trend ten zostanie utrzymany, to eksport do Uzbekistanu za rok 2021 wyniesie około 200 mln USD – przewyższając poziom przedpandemiczny. W przeciwieństwie do Kazachstanu, import z Uzbekistanu w okresie pandemii systematycznie wzrasta. Znaczący wzrost został odnotowany w roku pandemicznym – 2020 (+35%). Według danych za okres styczeń-wrzesień 2021 roku wzrost importu wyniósł 44% względem analogicznego okresu w 2020 roku. Zakładając, że wzrost ten ulegnie zaburzeniom do końca roku, można prognozować, że import z Uzbekistanu przekroczy wartość 100 mln USD (*Stosunki gospodarcze*, 2021). Utrzymująca się tendencja wzrostowa importu doprowadziła do sytuacji, w której Polska stała się drugim co do wielkości importerem uzbeckich towarów spośród państw UE zaraz po Francji (*Польский бизнесмен*, 2020). Poskutkowało to umocnieniem postrzegania Polski jako partnera strategicznego na kontynencie europejskim. Szansą na dalsze pobudzenie polskiego importu jest włączenie Uzbekistanu do grona państw korzystających z preferencji taryfowych w dostępie do europejskiego rynku (*Uzbekistan włączony*, 2021). Wpłyne to na wzrost opłacalności przeniesienia produkcji z Polski do Uzbekistanu, gdyż wybrane towary tam produkowane zostały zwolnione z opłat celnych.

Sama struktura eksportu i importu z Kazachstanem i Uzbekistanem nie uległa znaczącym przemianom w latach 2014–2021. Widoczny jest jedynie trend umacniania się znaczenia eksportu przez Polskę maszyn i urządzeń, podczas gdy dwie dekady wcześniej były to głównie surowce i półprodukty. Pokazuje to ewolucję znaczenia polskiego partnera z dostawcy podstawowych produktów do dostawcy sprzętu wysokotechnicznego.

Ponadto, strona polska zainteresowała się poszerzaniem zakupu produktów rolno-przemysłowych, co nie było widoczne przed 2014 rokiem. Rozwój tej gałęzi może się stać szansą nie tylko na pogłębienie relacji ekonomicznych, ale i politycznych – głównie poprzez wymianę doświadczeń rządów na temat prowadzonej polityki rolnej. Polska po upadku komunizmu zbudowała silny sektor rolny, rozpoznawalny na rynkach światowych, do czego dążą teraz Kazachstan i Uzbekistan.

W rozwijaniu relacji ekonomicznych kluczowa jest nie tylko wymiana handlowa, ale i kapitałowa. Po 2014 roku widoczny jest wzrost zainteresowania polskich firm inwestowaniem w Kazachstanie i Uzbekistanie ze względu

na zwiększenie swobody działalności gospodarczej i ograniczenie zjawiska korupcji, co potwierdzają międzynarodowe rankingi *Index of Economic Freedom* i *Corruption Perception Index*. Według indeksu swobody działalności gospodarczej, notowania Kazachstanu wzrosły z 63,7 pkt w 2014 roku do 71,7 pkt w 2021 roku, natomiast Uzbekistan polepszył notowania z 46,5 pkt do 58,3 pkt (*Index of Economic Freedom*). Podobne sukcesy nastąpiły w kwestii percepcji korupcji. Kazachstan w latach 2014–2020 zmienił swoją lokatę ze 126 miejsca na 94, natomiast Uzbekistan ze 166 na 146 (*Corruption Perception Index*). Przeprowadzone reformy przyniosły poprawę klimatu inwestycyjnego w obu państwach, co zachęciło polskich przedsiębiorców do rozwoju działalności. Widoczne jest to we wzroście liczby firm działających i zainteresowanych działalnością w omawianych państwach.

Tabela 2. Liczba polskich firm wyrażających zainteresowanie nawiązaniem współpracy z partnerami w Kazachstanie oraz liczba firm działających w Uzbekistanie w latach 2016–2020

Kazachstan		Uzbekistan*	
Rok	Ilość firm	Rok	Ilość firm
2016	109	2016	b.d.
2017	178	2017	b.d.
2018	426	2018	b.d.
2019	508	2019	32
2020	84	2020	40

Źródło: База польских фирм, 2016–2020; Бахрам Бабаев, 2020.

W latach 2016–2019 widoczny był wzrost zainteresowania polskich przedsiębiorców podjęciem działalności na rynku kazachskim. Wynik za 2020 rok był podyktowany ograniczeniem kontaktów ze względu na pandemię. Zainteresowanie w 2021 roku będzie zależeć od poprawy kondycji polskiej gospodarki, jednak powinien on wrócić na poziom sprzed 2020 roku. Potwierdzeniem tego było Forum Biznesu Polska-Kazachstan, które odbyło się w październiku 2021 roku, podczas którego podpisano umowy na inwestycje o łącznej wartości 445 mln USD. W spotkaniu tym uczestniczyło ponad 250 firm, co potwierdza niesłabnące zainteresowanie wejściem kapitałowym do Kazachstanu (*Polskie firmy, 2021*).

Szczątkowe dane dotyczące Uzbekistanu można uzupełnić o przykłady działalności polskiego kapitału na uzbeckim rynku. Polska, chcąc ułatwić wejście swoim inwestorom, zorganizowała w listopadzie 2016 roku misję gospodarczą, która zwróciła uwagę na konieczność przeprowadzenia reformy walutowej zwiększającej dostępność obcych walut, co miało wpłynąć na napływ kapitałodawców (Wojtas, 2016). W latach 2016–2017 widoczne było ograniczone wejście polskich firm do Uzbekistanu. Stąd podjęto inne działania aktywizujące wzajemne relacje ekonomiczne. Polska dostrzegła, że Uzbekistan stanowi dogodny miejsce do poszukiwania pracowników, którzy mogą wypełnić lukę na krajowym rynku pracy, dlatego w 2017 roku rząd polski wprowadził ułatwienia związane z uzyskaniem wizy i pozwolenia na pracę dla obywateli Uzbekistanu. Przełożyło się to na szybkie zwiększenie liczby Uzbeków pracujących w Polsce z 500 w 2015 roku do ponad 6 tysięcy w 2018 roku (*Польша бюджет*, 2017). Przeprowadzenie reformy walutowej i ułatwiającej procedurę rejestracji firmy w 2018 roku, doprowadziło to do powstania 24 polsko-uzbeckich przedsiębiorstw i 8 w całości z polskim udziałem (*Бахрам Бабаев*, 2020).

Liberalizacja rynku finansowego stała się na tyle atrakcyjna, że pandemia nie zatrzymała procesu wejścia polskiego kapitału. W Forum Biznesu Polska-Uzbekistan w 2020 roku uczestniczyło ponad 150 firm zainteresowanych inwestowaniem na ziemiach uzbeckich. W kwietniu 2021 roku odbyła się kolejna edycja forum, podczas której Uzbekcy ogłosili ważną deklarację dla Polski – określili Rzeczpospolitą jako jednego z najważniejszych partnerów w UE (*Relacja: Forum*, 2021). W ramach forum odbyło się VII posiedzenie Polsko-Uzbekistańskiej Komisji Międzyrządowej ds. Współpracy Gospodarczej, podczas której nawiązano dialog gwarantujący regularną wymianę na temat towarów i usług, na które jest wystarczające zapotrzebowanie na rynkach obu państw. Umożliwi to inwestowanie polskich przedsiębiorcom tylko w perspektywiczne gałęzie gospodarki Republiki Uzbekistanu (Tamże).

Należy zwrócić uwagę, że polskie inwestycje skupiają się nie tylko na tradycyjnych segmentach gospodarki Uzbekistanu. Polska firma Global Business Promotion Group we współpracy z firmą z Łotwy rozpoczęła prace nad pierwszą platformą do płatności mobilnych w Uzbekistanie (*Польская компания*, 2020). Konkurowanie cenami z firmami zachodnioeuropejskimi

jest szansą dla polskich firm z branży IT do zdobycia silnej pozycji w uzbeckim segmencie High-Tech.

Bezpośrednie inwestycje polskiego kapitału są bardzo dobrze oceniane przez stronę uzbecką. Uzbeki zaczęli postrzegać Polaków jako godnych partnerów do realizacji dużych projektów. Potwierdzeniem tego stało się wystosowanie zaproszenia do zaangażowania się polskich biznesmenów w proces prywatyzacji państwowych zakładów oraz planowane podpisanie w grudniu 2021 roku umowy dotyczącej współpracy w kwestii poszukiwania nowych złóż (*Uzbekistan zachęca*, 2021; *W grudniu*, 2021). Od upadku Związku Radzieckiego zajmowały się tym jedynie największe firmy z takich państw jak: Rosja, Chiny, Francja, Wielka Brytania, Holandia. Włączenie Polski do tej grupy stanowi przejaw wysokiej nobilitacji relacji ekonomicznych z Polską.

Podsumowanie

Bez wątplenia reformy polityczno-ekonomiczne realizowane w Kazachstanie i Uzbekistanie wpłynęły na wzrost zainteresowania Polski współpracą z państwami Azji Środkowej. Przeanalizowanie sytuacji za lata 1991–2021 dało możliwość zweryfikowania postawionych hipotez: aktywizacja ekonomiczno-polityczna Rzeczypospolitej Polskiej w Kazachstanie i w Uzbekistanie następuje w okresach przeprowadzania liberalizacji; po 2016 roku nastąpił dynamiczny rozwój kontaktów politycznych i ekonomicznych na linii Warszawa–Taszkent; Warszawa–Astana; na przestrzeni trzech dekad wizerunek Polski wśród elit politycznych Kazachstanu i Uzbekistanu uległ przeobrażeniu z państwa peryferyjnego o niskim znaczeniu na rzecz dobrego doradcy, promotora zmian i partnera strategicznego.

W perspektywie trzech dekad aktywizacja ekonomiczno-polityczna Rzeczypospolitej Polskiej w Kazachstanie i w Uzbekistanie następowała w okresach transformacji. Potwierdza to ożywienie relacji w okresie pierwszej liberalizacji w latach 1991–2003 i po 2016 roku, kiedy prezydenci zdecydowali się kontynuować zmiany zawieszono w okresie prosperity ekonomicznej.

Z całą pewnością zarówno relacje polityczne, jak i ekonomiczne uległy zintensyfikowaniu po 2016 roku. Podejmowane działania wyniosły stosunki polsko-kazachskie i polsko-uzbeckie na wyższy poziom zaawansowania.

W aspekcie ekonomicznym doszło do zintensyfikowania wymiany handlowej i wzrostu liczby polskich firm działających w regionie. Polscy przedsiębiorcy w krajach Azji Środkowej uzyskali status równoprawnych względem partnerów z Europy Zachodniej.

Chęć poszerzania współpracy ekonomicznej pokazują próby pokonania głównego problemu hamującego wymianę handlową tzn. odległości geograficznej. Ze stroną kazachską Polska pracuje nad rozszerzeniem tranzytu towarów za pomocą kolei przy współudziale Chin. Ze stroną uzbecką problem ten chce się rozwiązać poprzez intensyfikację regularnych lotów cargo między obydwoma krajami.

Przełom nastąpił również w aspekcie politycznym, co łączy się ze zmianą wizerunku Polski wśród elit politycznych Kazachstanu i Uzbekistanu. W przypadku Kazachstanu nastąpiła intensyfikacja relacji politycznych na poziomie międzypaństwowym, ale też na arenie międzynarodowej. Umiedzynarodowienie w mniejszym stopniu wystąpiło w kontaktach z Uzbekistanem, jednak zostało ono na razie rozciągnięte na forum unijne.

Dzięki tym działaniom elity polityczne Uzbekistanu i Kazachstanu przestały postrzegać Polskę jako państwo peryferyjne o niskim znaczeniu. Nowy wizerunek rysuje RP jako dobrego doradcę w kwestii wdrażanych reform, promotora zmian zachodzących wewnątrz Kazachstanu i Uzbekistanu na arenie europejskiej. Rzeczpospolita zaczęła być postrzegana jako partner strategiczny.

Podsumowując, relacje Rzeczypospolitej Polskiej z Republiką Kazachstanu i Republiką Uzbekistanu po 2016 roku wkroczyły w nową fazę. Okres budowy podstaw do rozszerzania kontaktów został zakończony. Podstawowe zagadnienia polityczne i ekonomiczne zostały wypracowane. Teraz nadszedł trudniejszy etap, tzn. intensyfikacja współpracy w obu tych dziedzinach.

Wyniki za lata 2016–2021 są obiecujące. Ostatnie wydarzenia dotyczące protestów w Kazachstanie i możliwość zagrożenia ze strony terrorystów dla sąsiedniego Uzbekistanu mogą znaleźć przełożenie głównie na ograniczeniu kontaktów politycznych z Polską. Drugim zagrożeniem dla współpracy politycznej jest wycofanie się z reform przez elity polityczne Kazachstanu i Uzbekistanu, jednak ze względu na nacisk społeczny jest to mało prawdopodobne. Dostrzeżenie przez polskich przedsiębiorców perspektywiczności rynków państw środkowoazjatyckich stanowi doskonałe zabezpieczenie dla

trwałości kontaktów gospodarczych. Zatem w kolejnych latach powinniśmy być świadkami dalszego pogłębiania relacji ekonomicznych i politycznych pomiędzy Warszawą, Taszkentem i Nur-Sułtanem.

Komentarz do wydarzeń bieżących na Ukrainie

Wybuch wojny i zawieszenie tranzytu towarów przez terytorium Federacji Rosyjskiej może mieć negatywne przełożenie na wymianę handlową pomiędzy Polską i dwoma państwami Azji Centralnej. Ze strony Kazachstanu widać próby uniknięcia takiej sytuacji poprzez większą eksploatację korytarza transportowego TRACECA i podniesienie ilości lotów CARGO do Republiki Azerbejdżanu. W przypadku Uzbekistanu brak jakichkolwiek inicjatyw może doprowadzić do spadku wolumenu wartości wymiany handlowej.

Neutralna pozycja Kazachstanu i Uzbekistanu wobec wojny na Ukrainie prowadzi do zbudowania różnicy zdań, jak przy ocenie wydarzeń w Gruzji z 2009 roku, jednak w obecnej sytuacji państwa te nie stają bezpośrednio po stronie Moskwy, co nie powinno przełożyć się na trudności w prowadzeniu dialogu politycznego z Rzeczpospolitą Polską.

MGR KRYSZTOF PACHUCKI-WŁOSEK

Uniwersytet Jagielloński
ul. Władysława Reymonta 4, 30-059 Kraków
krystian.pachucki97@gmail.com

Bibliografia

- Ambasador Kazachstanu: Współpraca z Polską praktycznie we wszystkich sferach się rozwija.* (2018, 11 grudnia). *Gazeta Prawna*. Pobrane z: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1386759,wspolpraca-kazachstanu-z-polska.html>.
- Balicki, R. (2014). *Zniesienie kary śmierci w Polsce*. W: M. Jabłonski, A. Bisztyga (red.). *Prace uczniów i współpracowników dedykowane Profesorowi Bogusławowi Banaszakowi* (15–23). Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego.

- Corruption Perception Index (2020). Pobrane z: <https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/uzb>.
- Dyner, A. (2022, 19 stycznia). Operacja OUBZ w Kazachstanie. *Biuletyn PISM*, 9(2428).
Pobrane z <https://www.pism.pl/publikacje/operacja-oubz-w-kazachstanie>.
- Index of Economic Freedom (2021). Pobrane z: <https://www.heritage.org/index/>.
- Institut Boyma (2021, 12 października). *Polskie firmy celują w Azję Centralną. Pandemia im nie przeszkadza*. WNP.PL. Pobrane z: <https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/polskie-firmy-celuja-w-azje-centralna-pandemia-im-nie-przeszkadza,498735.html>.
- Kaliński, J. (2009). *Transformacja gospodarki polskiej w latach 1989–2004*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.
- Kazakh leader Nazarbayev resigns after three decades*. (2019, 19 marca). BBC. Pobrane z <https://www.bbc.com/news/world-asia-47628854>.
- Krupa, B. (2017, 25 marca). *PKB Polski. Wzrostem gospodarczym po 1990 roku bijemy całą Europę*. MONEY.PL. Pobrane z: <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artukul/pkb-polski-wzrost-gospodarczy-25-lat-oecd,73,0,2286665.html>.
- Król-Mazur, R. (2013). GU(U)AM – od deklaracji po rzeczywistość. *Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*, 48, s. 293–325.
- Kuryłowicz, M. (2014). *Polityka zagraniczna Uzbekistanu wobec Rosji*. Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Madera, A. (2004). Polityka zagraniczna Polski po 1989: (wybrane zagadnienia). *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica*, 2, s. 133–146.
- Marples, D.R. (2006). *Historia ZSRR od rewolucji do rozpadu*. Wrocław: Ossolineum.
- Marszałek-Kawa, J., Bodio, T. (red.). (2021). *Z badań nad transformacją państw Azji Centralnej, Kaukazu i Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Molo, B. (2015). Polska a wybrane kraje WNP. W: E. Cziomer (red.). *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Polski po 1989 roku* (155–164). Kraków: Księgarnia Akademicka.
- Naruniec, A., Borko, H., Gębski, P. (2005). *Uzbekistan – Przewodnik dla przedsiębiorców*. Warszawa: Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.
- Nazarbajew, N. (2018). *Era niepodległości*. Warszawa: Inicjał.
- Prezydent Kazachstanu rozpoczął wizytę w Polsce*. (2016, 22 sierpnia). Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Pobrane z: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/prezydent-kazachstanu-rozpoznal-wizyte-w-polsce,310>.
- Prezydent: Pobudzenie współpracy gospodarczej celem mojej wizyty w Kazachstanie PL/ENG* (2017, 6 września). Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Pobrane z: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/para-prezydencka-z-wizyta-w-kazachstanie,2983>.
- Relacja: Forum Biznesu Polska-Uzbekistan*. (2021, 15 kwietnia). Krajowa Izba Gospodarcza. Pobrane z: <https://kig.pl/relacja-forum-biznesu-polska-uzbekistan/>.
- Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie sytuacji w Kazachstanie z dnia 20 stycznia 2022 r. (2022/2505(RSP)). Pobrane z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RC-9-2022-0065_PL.html.
- Skowroński, A. (1960). Sposób utworzenia strefy bezaatomowej w Europie w świetle planu Rapackiego. *Ruch Prawniczy i Ekonomiczny*, 22, 85–96.

- Sobańska-Cwalina, M. (2021, 16 kwietnia). *Uzbekistan włączony do GSP Plus. To szansa dla polskich firm*. Firma RP.PL. Pobrane z: <https://firma.rp.pl/nowe-rynk/arl17063821-uzbekistan-wlaczony-do-gsp-plus-to-szansa-dla-polskich-firm>.
- Sobańska-Cwalina, M. (2021, 26 kwietnia). *Uzbekistan zachęca polskie firmy do udziału w prywatyzacji*. Firma RP.PL. Pobrane z: <https://firma.rp.pl/nowe-rynk/arl17063891-uzbekistan-zacheca-polskie-firmy-do-udzialu-w-prywatyzacji>.
- Soszyńska, E. (2013). Postwaszyngtoński konsensus, czyli: czy istnieją reguły budowy zdrowej gospodarki? *Studia ekonomiczne*, 139, s. 112–121.
- Stosunki dwustronne Kazachstan – Polska*. Ambasada Kazachstanu w Polsce. Pobrane z: <https://www.kazakhstan.pl/stosunki-dwustronne-kazachstan-polska/>.
- Stosunki gospodarcze z Kazachstanem* (2022, 20 stycznia). Ministerstwo Rozwoju i Technologii. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/informacje-o-panstwach-i-wspolpracy-gospodarczej-z-polska>.
- Stosunki gospodarcze z Uzbekistanem* (2021, 17 grudnia). Ministerstwo Rozwoju i Technologii. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/informacje-o-panstwach-i-wspolpracy-gospodarczej-z-polska>.
- Szukalski, J. (2014). *System konstytucyjny Uzbekistanu*. Warszawa: Oficyna Sejmowa.
- Szwarc, K. (2012). Partnerstwo Wschodnie a Polska prezydencja w Radzie UE. *Krakowskie Studia Międzynarodowe*, 2, 161–170.
- Świeżak, P. (2007). Europejska Polityka Sąsiedztwa. Bilans funkcjonowania na przykładzie Ukrainy *Bezpieczeństwo Narodowe*, 3–4, 116–139.
- Tarnogórski, R. (2017). *Komentarz PiSM: Polska niestałym członkiem Rady Bezpieczeństwa ONZ*. Pobrane z: https://pism.pl/publikacje/Komentarz_PISM_Polska_niesta_ym_cz_onkiem_Rady_Bezpiecze_stwa_ONZ.
- Turowski, P. (2012). Fiasco projektu Nabucco w następstwie walki o kontrolę nad szlakami transportowymi z południa. *Bezpieczeństwo Narodowe*, 22, 141–164.
- Umowa z dnia 24 maja 2002 r. między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Kazachstanu o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych (Dz.U.2005.93.777, z późn. zm.).
- Umowa z dnia 10 lipca 2003 r. między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Uzbekistanu o współpracy i wzajemnej pomocy w sprawach celnych (Dz.U.2006.195.1438, z późn. zm.).
- W grudniu planowane podpisanie porozumienia między służbami geologicznymi Polski i Uzbekistanu. (2021, 5 listopada). PAP. Pobrane z: <https://nettq.pl/gornictwo/181784/w-grudniu-planowane-podpisanie-porozumienia-miedzy-sluzbami-geologicznymi-polski-i-uzbekistanu>.
- Wieloński, A., Machowski J. (2008). Bezpieczeństwo energetyczne Polski. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 10, 86–92.
- Wizyta oficjalna prezydenta Uzbekistanu w RP. (2003, 10 lipca). Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Pobrane z: <https://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/aktualnosci-rok-2003/wizyta-oficjalna-prezydenta-uzbekistanu-w-rp,30394,archive>.
- Wojtas, E. (2016, 17 listopada). *Relacje: Misja Gospodarcza do Uzbekistanu 7-10 XI 2016 r.* Krajowa Izba Gospodarcza. Pobrane z: <https://kig.pl/relacja-misja-gospodarcza-do-uzbekistanu-7-10-xi-2016-r/>.

- Współpraca pomiędzy Kazachstanem i Polską*. Ambasada Republiki Kazachstanu w Rzeczypospolitej Polskiej. Pobrane z: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa-warsaw/activities/1882?lang=pl>.
- База польских фирм, заинтересованных в налаживании сотрудничества – 2016,2017,2018,2019,2020 год*. PORTAL PROMOCJI EKSPORTU. Pobrane z: <https://kazakhstan.trade.gov.pl/ru/zapytaniaofertowe/baza-firm>.
- Бахрам Бабаев: Узбекистан рассматривает Польшу в качестве перспективного партнера в Восточной Европе* (2020, 19 марта). DUNYO.INFO. Pobrane z: https://dunyo.info/ru/site/inner/bahrom_babaev_uzbekistan_rassmatrivaet_polyshu_v_kachestve_perspektivnogo_partnera_v_vostochnoy_evrope-Qtd.
- Бывший президент Польши прибыл в Узбекистан в качестве консультанта* (2021, 23 марта). XABAR.UZ. Pobrane z: <https://www.xabar.uz/ru/siyosat/polshaning-sobiq-prezidenti>.
- В Польшу состоялась встреча с польскими парламентариями* (2021, 16 мая). UZDAILY. Pobrane z: <https://www.uzdaily.uz/ru/post/51940>.
- Встреча с вице-спикером Сейма Польши* (2021, 16 марта). Посольство Республики Узбекистан в Республике Казахстан. Pobrane z: <http://uzembassy.kz/ru/article/vstrecha-s-vice-spikerom-seyma-polshi>.
- В Ташкенте появится представительство Польского агентства инвестиций и торговли* (2018, 7 июня). PODROBNO.UZ. Pobrane z: <https://podrobno.uz/cat/economic/v-tashkent/>.
- В Ташкенте пройдет заседание узбекско-польской межправкомиссии по экономическому сотрудничеству* (2012). PODROBNO.UZ. Pobrane z: <https://podrobno.uz/cat/politic/v-tashkentue-proidet-zasedanie-uzbekske-polskoi-mejpravkomissii/>.
- Ермакович, В., Козаржевский, П., Панькув, Ю. (1996), *Приватизация в Республике Казахстан*. Варшава: CASE ó Центр социально-экономических исследований.
- За мир без ядерного оружия и глобальную безопасность* (2019). NNC. Pobrane z: <https://www.nnc.kz/ru/news/show/186>.
- Никитина, Ю.А. (2009). *ОДКБ и ШОС: модели регионализма в сфере безопасности*. Москва: NAVONA.
- Нурлан Нигматулин и Спикер Сената Польши обсудили приоритеты сотрудничества* (2021). KAZINFORM. Pobrane z: https://www.inform.kz/ru/nurlan-nigmatulin-i-spiker-senata-pol-shi-obsudili-prioritety-sotrudnichestva_a3859179.
- Польша будет принимать трудовых мигрантов из Узбекистана* (2017, 9 марта). NUZ.UZ. Pobrane z: <https://nuz.uz/o-migracii/21199-polsha-budet-prinimat-trudovyh-migrantov-iz-uzbekistana.html>.
- Польская компания запустит мобильную банковскую платформу в Узбекистане* (2020, 30 июня). SPUTNIK UZBEKISTAN. Pobrane z: <https://uz.sputniknews.ru/20200730/Poluskaya-kompaniya-zapustit-mobilnuyu-bankovskuyu-platformu-v-Uzbekistane-14664537.html>.
- Польский бизнесмен: «Несмотря на пандемию, Польша увеличила импорт товаров из Узбекистана»* (2020, 30 июля). Народное слово. Pobrane z: <https://xs.uz/ru/post/polskij-biznesmen-nesmotrya-na-pandemiyu-polsha-velichila-import-tovarov-iz-uzbekistana>.

- Польшко-Казахстанская Торгово-Промышленная Палата (2018). Pobrane z: <http://www.zpkz.kz/kazakhstansko-polskaya.html>.
- Поляковская, Е. (2021, 21 июля). «Кто не с нами, тот против нас». Почему бывшие республики СССР отдаляются от России? RFI.RF. Pobrane z: <https://www.rfi.fr/ru/>.
- Токаев провел телефонные переговоры с президентом Польши (2021, 8 ноября). TENGRINEWS.KZ. Pobrane z: https://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tokaev-provel-telefonnyie-peregovoryi-s-prezidentom-polshi-453342/.
- Узбекистан и Польша обсудили двусторонние отношения (2017). REGNUM.RU. Pobrane z: <https://regnum.ru/news/2287070.html>.
- Узбекистан и Польша создадут межпарламентскую группу взаимодействия (2015). RIA.NOVOSTI. Pobrane z: <https://ria.ru/20150701/1106333573.html>.
- Узбекистан — Польша: укрепление межпарламентского сотрудничества (2021, 8 июня). Официальный сайт Законодательной палаты Олий Мажлиса Республики Узбекистан. Pobrane z: <https://parliament.gov.uz/ru/events/other/34780/>.
74. sesja Zgromadzenia Ogólnego ONZ Wystąpienie Prezydenta RP Andrzeja Dudy podczas debaty ogólnej Nowy Jork, 24 września 2019 r. Ośrodek Informacji ONZ w Warszawie – oficjalna strona (2019). Pobrane z: <https://www.unic.un.org.pl/oionz/74-sesja-zgromadzenia-ogolnego-onz-wystapienie-prezydenta-rp-andrzeja-dudy/3279>.